

*Батан Ю. Д.*

студент 5-го курсу факультету міжнародно-правових відносин  
Національного університету «Одеська юридична академія»

### **СИСТЕМА ВИБОРІВ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

Свого часу Аренд Лейпхарт констатував: «Дві основоположні альтернативи, перед якими виявляються творці нових демократичних конституцій, – це, по-перше, вибір між виборчими системами, заснованими на принципі більшості та на принципі пропорційного представництва, і, по-друге, – між парламентською і президентською формами правління».

За період незалежності в Україні фактично функціонувало шість законів про вибори народних депутатів (редакції 1989, 1993, 1997, 2001, 2004 та 2011 рр.) й усі три основні види виборчих систем: мажоритарна (на виборах 1990 та 1994 рр.), пропорційна (2006 та 2007 рр.) та змішана (1998, 2002, 2012 та 2014 рр.). Але при цьому перед кожними виборами науковці й особливо політики активно обговорювали ідею пропорційної виборчої системи з відкритими списками.

Не ставлячи собі за мету проаналізувати усі аспекти даної проблематики, слід визначити найзагальніші рекомендації з приводу конституційно-правових механізмів удосконалення виборчої системи на виборах народних депутатів України.

Сучасна система виборів народних депутатів України визначена, в першу чергу, Законом України «Про вибори народних депутатів України», ухваленим 2011 року, характеризується такими основними ознаками: 1) змішана виборча система з мажоритарною системою відносної більшості та пропорційною виборчою формулою із закритими партійними списками; 2) високий рівень законодавчого врегулювання різних аспектів функціонування виборчої системи; 3) «партизація» виборчих комісій різного рівня – формування їх за принципом партійного представництва.

Водночас виборчі кампанії останніх років продемонстрували низку недоліків чинної виборчої системи: 1) відсутність у виборців можливості вплинути на персональний склад представницьких органів унаслідок закритого типу виборчих списків; 2) практика складання партійних списків в умовах слабкості місцевих партійних організацій; 3) мажоритарна частина виборчої системи рідко дозволяє після офіційного оголошення результатів виборів мати обраними усіх 450 народних депутатів, а у разі складення певним народним обранцем його депутатських повноважень виникає проблема з проведенням довиборів в окрузі, від якого він був обраний; 4) зниження

професійного рівня депутатів та погіршення якості законодавчого процесу тощо.

Як можливість подолання більшості недоліків як мажоритарної системи, так і пропорційної системи із закритими списками слід розглянути пропорційну виборчу систему з преференційними списками. На відміну від закритих, у преференційних списках вказано прізвища кандидатів, запропонованих партіями, що розміщуються, як правило, за алфавітом. Виборець, віддаючи голос за кандидата, водночас голосує і за партію. Здійснюється це різним способом: виборець ставить позначку навпроти прізвищ кандидатів, яких він хотів би бачити (Бельгія); вписує прізвища кандидатів у бюлетень (Італія); розташовує кандидатів за ступенем значущості (Швейцарія, Люксембург тощо). Депутатами вважаються обрані партійні кандидати, які отримали найбільшу кількість преференцій. Пропорційна виборча система із застосуванням преференційних списків є найпоширенішою серед держав-членів ЄС (Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Нідерланди, Польща, Швеція тощо).

Ще однією виборчою системою, назва якої останнім часом є дуже популярною на теренах України, є пропорційна виборча система з відкритими списками. Хоча її переважно згадують в аспекті євроінтеграції та порівнянні з європейськими виборчими системами, однак у державах-членах ЄС дана виборча система непоширена. Найяскравішим прикладом її використання є Ірландія, і її пропорційна виборча «система єдиного голосу, що передається» технічно є однією з найскладніших, адже потребує постійного перерахунку надлишкової кількості перехідних голосів. Окрім того, ця система породжує інтенсивну конкуренцію між кандидатами від тієї самої політичної сили, що призводить до фрагментації всередині партії.

Крім питання стосовно обрання оптимального типу виборчої системи, існують й інші актуальні аспекти щодо удосконалення законодавчого регулювання виборів народних депутатів України, на які слід звернути увагу:

1) у контексті утворення Президентом України Конституційної комісії слід розглянути можливість передбачення у Конституції України базових положень про вибори (тип виборчої системи, формула розподілу голосів та мандатів тощо) або передбачення необхідності підтримки не менше ніж двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України змін до визначених положень виборчого законодавства;

2) необхідність ухвалення Виборчого кодексу України для систематизації усіх виборчих норм;

3) можливість перегляду формули розподілу голосів (в Україні застосовується метод Хейра-Немейера, а у державах ЄС одним із найпоширеніших є метод д'Ондта. Також є методи Джефферсона, Сент-Лагю, Гагенбаха-Бішофа тощо);

4) дозвіл іншим суб'єктам, крім політичних партій, висувати кандидатів у народні депутати (наприклад, комітет виборців, як у Польщі);

5) заміна виборчої застави необхідністю збирання певної кількості підписів виборців;

6) передбачення можливості відкликання народного депутата за чітко визначеною законодавством процедурою;

7) перехід до електронного голосування та підрахунку голосів.

Таким чином, для усунення недоліків сучасної виборчої системи та її подальшої стабілізації українському законодавцеві слід виявити політичну волю та внести відповідні зміни до Конституції України й інших законодавчих актів.

***Бойко М. І.***

студент 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин  
Національного університету «Одеська юридична академія»

### **ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА — ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПОВУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ДЕРЖАВИ**

Поняття «верховенство права» увійшло в обіг національної юриспруденції із прийняттям Конституції України 1996 року. Отже, це явище є відносно новим для України, хоча і має давню історію (Головатий С. Книга третя. Верховенство права: український досвід/С. Головатий. – К, «Фенікс», 2006. – С. 1452).

Ідеал верховенства права став нині чи не найпопулярнішим у всьому світі. Він давно став найважливішою складовою міжнародних актів, особливо присвячених правам і свободам людини і громадянина. Все частіше верховенство права як принцип фіксують у національних конституціях і законах, ним активно оперують міжнародні й національні суди (Правова система України: історія стан та перспективи: у 5 т. – Х.: Право, 2008. – Т.1. – С. 148).

Основне призначення принципу верховенства права полягає в забезпеченні свободи та прав людини, причому, насамперед, у її відносинах з державною владою та державними органами. Ідея rule of law з самого початку становлення була спрямована проти тиранії і свавілля монархічних режимів та авторитаризму, які часто використовували формальний закон для досягнення антиправових цілей. Її метою було «зв' необґрунтованому втручанню у життя людей, створивши необхідні правові механізми для реалізації та захисту прав і свобод людини (Козюбра М. І. Верховенство права / Козюбра М. І. – Законодавчий бюлетень. – 2005. – С. 5- 6).

Тому мета верховенства права – це не просто формальне забезпечення порядку, передбаченого законами та іншими нормативними актами, встановленими державою, а утвердження такого правопорядку, який обмежує абсолютизм державної, передусім виконавчої, влади, ставить її під контроль суспільства, створюючи для цього відповідні правові механізми. Інакше кажучи, навіть бездоганий, з точки зору юридичної техніки, закон не завжди є панацеєю верховенства права. Звідси випливає перший і загалом таки майже безперечний висновок: самостійного значення, відмінного від принципу верховенства закону, принцип верховенства права набуває тоді, коли право розглядається як язати» державну владу правом, встановивши надійний правовий заслін її необґрунтованому втручанню у життя людей,